

Валенти́на М. ГАВРАНОВИЋ*

Маријана М. ПРОДАНОВИЋ**
Универзитет Сингидунум у Београду

КУЛТУРЕ У ПРЕВОДУ: КА ОЧУВАЊУ АУТЕНТИЧНОГ ИЗРАЗА У ПРОЦЕСУ КЊИЖЕВНОГ ПРЕВОЂЕЊА

Айсѝраќиѝ: Улога коју превод има у интеркултуралној комуникацији је изразито значајна и стога је важно комплексна значења културолошких елемената из текста језика оригинала тачно и веродостојно пренети на циљни језик. Будући да књижевна дела у себи носе историјска, културна и национална обележја једног народа, неопходно је неговати и подстицати изучавање, с једне стране, односа језика и културе, а с друге карактеристика превода чиме би се допринело очувању појединачних култура развијају интеркултуралне компетенције у глобалном свету. Предмет овог рада је анализа преводних еквивалената лексичких јединица са српског на енглески језик које носе специфичне културолошке особености и компоненте значења. Овај рад за циљ има да утврди на који начин се лексичке јединице преносе са изворног на циљни језик, и у којој мери се приликом изналажења семантичких еквивалената аутентични израз мења на плану семантике и синтаксичке структуре реченице.

Кључне речи: превод, преводни еквивалент, интеркултурална комуникација, аутентичност.

УВОД

Савремено друштво карактерише све већи степен глобализације у којој се интензивира повезивање и преплитање различитих култура и језика. Поред неизбежних утицаја и промена које се одвијају на свим друштвеним плановима услед међукултурних додирара, јавља се и тежња ка очувању локалних култура у нарастајућем глобалном свету и подстиче се мултикултуралност и суживот разноликих културних и језичких супстрата. Један од начина да се култура народа очува и приближи припадницима других култура јесте путем превода који представља између различитих не само језика већ и култура.

Добар и веродостојан превод, поред лингвистичких аспеката који укључују морфосинтаксичке и семантичке карактеристике, захтева и познавање и разумевање културолошких специфичности којима изворни језик припада. Као неодвојив део друштва и културе једног народа, језик има снажну улогу у преношењу

* Доцент, vgavranovic@singidunum.ac.rs

** Професор, mprodanovic@singidunum.ac.rs

„различитих норми понашања, веровања, начина општења, система вредности - свих оних историјски израслих експлицитних и имплицитних животних образаца“ (Бугарски 2005: 15). Уколико су културолошке особености изразитије, изазов постизања еквивалентног превода који ће у исто време бити веран и садржају и форми језика оригинала јесте већи. Стога превод, као „мјесто контакта два језика, два лексичка и синтаксичка система, али и двије културе и идеологије“ (Симуновић Полуга 2019: 185), има важну функцију да представи и приближи другу културу онемо ко превод чита.

Улога коју књижевност има у преношењу историјских, културних и националних обележја једног народа је изразито значајна, и стога је важно неговати и подстицати изучавање односа језика и културе. С друге стране, инсистирање и улагање напора да се постигне веродостојан превод књижевног дела доприносе очувању појединачних култура у глобалном свету и развијању интеркултуралне компетенције савременог човека.

Овај рад се бави анализом културолошких компоненти значења лексичких јединица које се налазе у књижевним текстовима на српском језику и њиховим преводним еквивалентима на енглеском језику. Предмет проучавања су примери узети из одломака дела *Госпођица* Ива Андрића који припадају архаизмима и турцизмима, речима које имају специфичне културолошке особености и значења. Главни циљ овог истраживања јесте да се утврди на који начин се циљне лексичке јединице преносе са изворног на циљни језик, и у којој мери се приликом изналажења семантичких еквивалената аутентични израз мења на плану семантике и синтаксичке структуре реченице.

Основна хипотеза од које се полази у раду јесте да се аутентични израз оригинала губи у савременим преводима услед недовољног познавања културолошких карактеристика које се ослањају на шири културно-историјски контекст и систем вредности и веровања који припадају неким ранијим епохама.

УЛОГА ПРЕВОДА У ИНТЕРКУЛТУРАЛНОЈ КОМУНИКАЦИЈИ

Између језика, културе и друштва постоји нераскидива веза; као основно средство комуникације и друштвене интеракције, када се „апстрактни систем језик материјализује“ језик обавља и важну културну функцију (Бугарски 2005: 11). Појам културе је веома широк и тешко је дати свеобухватну дефиницију која би садржала бројне аспекте који су њен део, јер она, поред материјалних добара и културног наслеђа обухвата и антрополошке аспекте као што су традиција, начин и стил живота, вредности, обичаји и разне друге „експлицитне и имплицитне обрасце живљења“ (Хаус 2006: 349).

Када се два језика и две културе сретну у „конкретном појавном облику - тексту“ (Новосел 2007: 329) до изражаја долази значај превода и његовог веродостојног исказа и одражавања аутентичног изворног значења и форме. Превод има важну улогу интеркултуралне комуникације и стога је одговорност преводиоца велика јер он представља медијатора између две културе чији је задатак да на циљном језику пренесе што је могуће тачније и веродостојније значење комплексних културолошких елемената из текста језика оригинала.

Речи, поред референтних, лексичких и денотативних значења која се наводе у речницима, имају и изведена, емотивна, специфична и социо-културалним контекстом условљена значења (Новосел 2007: 330). Оба аспекта значења речи представљају изазов у процесу преводње - један лингвистичке природе узрокован различитим језичким системима и карактеристикама, а други културолошке која захтева познавање бројних аспеката изворне и циљне културе, јер преводом не преносимо „само стране речи него и концепте који иза тих страних речи стоје” (Маркош 2012: 104). У савременој теорији преводње настоји се превазићи јаз који је у прошлости постојао између лингвистичког и културолошког приступа преводњу јер се преводом преносе не само језичке компоненте већ и „поглед на свет”, укључујући и традицију, баштину, начин размишљања. (Симуновић Полућа 2019: 185-186).

Вишеслојни аспекти превода и његове комплексне карактеристике испред преводиоца постављају тежак и изазован задатак будући да превод преноси и суптилније и мање видљиве културолошке компоненте. Стога преводац треба да поседује не само лингвистичка знања већ и културолошке компетенције које карактерише вишеслојност - познавање опште културе и многорбројних и разноврсних чињеница, као и имплицитне вредности, ставови, веровања и алузије које ти језички конструкти означавају (Новаков 2016).

Када је потребно преводом пренети културолошке компоненте које се разликују између две културе или уопште не постоје у култури циљног језика, пред преводиоца се поставља изузетно тежак задатак да пронађе еквивалентан језички и семантички израз. Уколико се превод поима као место контакта две културе, један од важних задатака превода јесте да образује припаднике других култура (Њуман 1988), и стога је преводу потребно приступити интердисциплинарно (Симуновић Полућа 2019).

КУЛТУРОЛОШКЕ КОМПОНЕНТЕ У ПРЕВОДУ

У теорији преводње постоје различити ставови о преводивости, начинима како на адекватан начин пренети елементе који немају еквивалентне облике у циљном језику, као и могућностима да се културолошке разлике приближе припадницима друге културе. Њумарк (1988) сматра да превод књижевних дела представља највећи изазов за преводиоца – на првом месту превод поезије због специфичних особина версификације, а потом и прозних текстова. Адекватан превод прозног текста треба да пренесе значење али и да сачува кохезију и кохерентност текста и стога преводац има важан задатак да процени које лексичке јединице су кључне за разумевање а које су мање важне - преводац процењује шта добија а шта губи ако речима приступи на одређен начин (Њумарк 1988: 111).

Преводац може да приступи преводу на различите начине, водећи рачуна да у преводу успостави „осетљиву равнотежу између комуникативне разумљивости за страног читаоца и културолошке обојености изворног текста” (Новаков 2016: 118). Уколико у циљном језику не постоји формални кореспондент који својом формом и значењем одговара изворном облику, преводац може да употреби функцијско-комуникативни еквивалент, при чему се истиче важност преношења садржаја поруке (Прћић 2019).

Уколико се определи за метод описног превођења или парафразу, преводилац настоји да боље објасни и приближи карактеристике изворног појма, често прибегавајући употреби више речи. Заменом приближно одговарајућих елемената културе преводилац се одлучује за кохезију преводног текста, преносећи део семантичког и културолошког изворног облика, доводећи превод на осетљив терен јер овим поступком може поистоветити елементе који нису идентични у два језика и културе. Прилагођавањем страних речи правописним правилима циљног језика преводилац прибегава принципу адаптације (Хлебец 2009) који, поред тога што тексту даје кохезију, такође и уводи непознате елементе културе који, ако се они више пута понове, читаоцу нису више страни и постају део циљне културе. На овај начин примена адаптације у преводу отвара пут ширењу културних утицаја и међукултурном дијалогу. Резултати истраживање које су спровеле Лојаница и Палибрк (2020) показују да је неопходно приближити култура циљног језика водећи рачуна о начину како да се појасне појмови да би читалац боље схватио страну културу и наводе да је важно развити код преводиоца технике превођења, да 'размишљају о перцепцији примаоца' (Лојаница Палибрк 2020: 451)

С једне стране, преводилац се суочава са проблемом „конфликта између форме и значења” (Нида 1964: 2), а с друге са изазовима унутарјезичког превода који су све већи, посебно у савременом свету у којем се језик као средство комуникације непрекидно мења, а самим тим се мењају и речи и њихова значења. Посебан изазов за преводиоца представљају преводи дела која у себи носе културна обележја ранијих епоха и језички израз који је архаичан и више није у свакодневној употреби - преводилац мора прво да разуме језик и културу да би текст веродостојно превео. Полисемичне речи такође могу зависити од интерпретације преводиоца, а некада нисмо ни свести да одређене речи могу имати више значења док не прибегнемо процесу превођења (Бејкер 2001).

Међу најзахтевнијим аспектима културе које преводилац преноси са српског језика на неки страни језик јесу културно маркиране лексеме, турцизми, архаизми и термини који обележавају религијске и обичајне појмове. Као последица вишевековног културног и друштвеног додира, турски језик је оставио снажан утицај на српски језик - најизразитији показатељ су лексичке позајмљенице, и турцизми представљају најбројнији подсистем позајмљеница у српском језику (Ђинђић 2013). Бројне позајмљенице из турског језика нашле су свој пут у многим књижевним делима сведочећи о прошлости, вредностима, обичајима и разним имплицитним културним аспектима.

Међу ауторима који су у својим делима користили турцизме с циљем да пренесу богато културно наслеђе простора и људи који су у делима описани несумњиво се издваја Иво Андрић који је у својим делима уткао аутентичан амбијент босанске средине. Културолошке специфичности којима обилују Андрићева дела представљају прави изазов за преводиоца јер је приликом превода потребно „водити рачуна и перспективи наратора и етничкој припадности ликова и говорника у делу” (Миличић Радовановић 2011: 142). Превод оваквих језичких елемената захтева посебну бригу јер преводилац доноси одлуку које су лексичке јединице носиоци значења и које

треба додатно појаснити, а које неће много нарушити изворно значење ако се прибегне приближном семантичком еквиваленту или адаптацији без додавања фуснота.

АНАЛИЗА КОРПУСА СА ДИСКУСИЈОМ

Полазећи од претпоставке да уживаоци и ствараоци савременог језичког израза, посебно они који припадају генерацијама тзв. миленијалаца, своје језичке обрасце доминантно заснивају на материјалу који одсликава еру чији су савременици, покушали смо да додатно осветлимо овај феномен на примеру праксе (најпре интерпретације, а потом и) превођења књижевног текста.

Са циљем да се утврди на који начин се врши одабир преводних еквивалената у процесу превођења са српског на енглески језик, у случајевима када текст на српском језику краси не само богата синтакса, но и лексика која обилује архаичним, а у њему и страним (доминантно турским) изразом, спровели смо истраживање, односно – остварили смо увид у аутентичне студентске преводе одломака из романа Ива Андрића *Госпођица* (који датира још из 1945. године). У процесу превођења учествовали су изучаваоци језика на универзитетском нивоу, студенти треће и четврте године студија Англистике – који, иако се јесу раније сусретали са Андрићевим делом (најчешће, по њиховом усменом сведочењу, посредством романа *На Дрини ћуприја*, из исте године), до тог тренутка – активности превођења – нису имали много искуства са радом на тексту сличне природе. Анализирани корпус је заснован на 94 узорка превода четири одабрана одломка из наведеног дела.

Оно што следи јесте квалитативна, на методи дескрипције заснована, илустрација добијених података – преводних еквивалената; у сваком од одломака, њих укупно 4, посебно смо се фокусирали на неколицину јединица/речи, синтагми (означене масним словима), за које смо претпоставили да могу да доведу до потенцијалних недоумица, али и креативних преводилачких решења. Вреди напоменути да су означене речи, готово без изузетка, своје место пронашле у речнику Турпизама (Шкаљић 1966) или *Речнику архаизама* (Ђирковић 2006), а о њиховом статусу је консултован и *Етимолошки речник српског језика* (ур. Лома 2006). Добијени подаци-преводни еквиваленти су најпре сегментирани; од 94 узорка преведених текстова – изоловани су проминентни примери – они који су, по броју појављивања, најчесталији. Вреди напоменути да, приликом сегментирања – нисмо обратили пажњу на глаголско време, начин, аспект, прецизност у писању (нпр. удвојено слово, цртица) и др, но на пренос лексичких јединица од важности, односно самог духа изворне поруке аутора. Након одабраних примера оригиналних студентских превода, насталих у посматраном процесу (спроведеном истраживању) налази се и одломак преузет из званичног превода анализираног дела (Хитрец 1965), уврштен у сврхе контрастирања.

Одломак 1 (стр. 14)

И овога фебруарског дана, њед вече, Госпођица седи њоред њрозора и крџи чарайе. Данас њосле њодне морала је да изиђе неким њослом, али се врайшла још за видела, њокисла и њрозебла од фебруарског вејра који носи снег и кишу заједно. Изула је сџаре каљаче и скинула свој црни, дујачки зимски кајуџ од њрубод као војничког сукна, најџољен водом.

Пример сѣуденијској ѣревода 1

sewing; before the evening; boots; canvas

Пример сѣуденијској ѣревода 2

ragging; during the day; jackboots; material.

Пример сѣуденијској ѣревода 3

patching; in the sunlight; gumboots; canvass.

Званичан ѣревод

mending; while there was still daylight; galoshes; fabric

Крѣишии, у значењу – ушивати, зашивати, поправљати почетно стање, пратећи поникло од крпе, није глагол својствен савременом изразу; у периоду у којем је роман настао – са циљем да именује занатлију који се бави таквим активностима, крпљењем, могли смо пронаћи и крпаџију, који, такође, не проналази своје место у писаном и усменом изразу модерног језика. Уз ослонац се на контекст и, верујемо, етимолошки – на именицу *крѣа* – *закрѣа* (и данас је уобичајен израз *Крѣа нађе закрѣу*), у преводу проналазимо *sewing, ragging, patching*, односно, у званичном преводу – *mending*. И док *sewing, mending, patching* – преносе сличну поруку, *ragging*, вероватно повезан са *rags* – напушта ово семантичко поље, а од побројаних, чини се, *patching* стоји раме уз раме за глаголом на српском, праћен обликом *sewing*, који не мора нужно укључити додатни материјал у процес поправљања постојећег стања, па онда и *mending*, чија је примена можда и најширег карактера; Прилог за *видела* (у својој ери синонимно прилогу *зарана*) – правилно је интерпретиран у свим анализираним примерима, а најчешће пренесен као *before the evening, during the day, in the sunlight*, те – *while there was still daylight*, док је свуда изостала употреба предлошко-надежне конструкције са нпр. *dusk* или *eve*, који би могли подржати тон аутореве илустрације; када је у питању *каљача* (или галоша), чизма или (полу-)дубока ципела намењена киши и снегу – нисмо пронашли на неразумевање њене опште функције, која је преведена посредством – *boots, jackboots, gumboots* и *galoshes*, где су, пратећи управо наведени синоним за каљаче, те чињеницу да се исте носе преко друге обуће, а не само на чарапе/босу ногу, која прави највећу разлику, *galoshes* (само у званичном преводу), заправо, линеарни еквивалент и циљаном језику; *сукно*, судећи по преводима у које смо остварили увид – није изазвало посебне потешкоће – термин *canvas* доминира радовима студената (уз недоследности на плану правилног писања речи), док у званичном преводу проналазимо општији – *fabric*.

Одломак 2 (стр. 26)

Два дана **доцније** њен оѣац је умро. Издахнуо је, ѣачно у ѣодне, окренувши се зиду и не рекавши ни ѣада, као ни ѣре ѣоѣа, никоме нишиѣа, ни једну једину реч жаљења на судбину ни на људе. А нико није ѣачно **дознао** шѣа се одѣрало између човека који умире и девојчице чији живоѣи ѣек насѣаје, ни какав је **оѣасан аманеѣи** оѣац својој кѣери осѣавио.

Пример сџуденџског превода 1

Two days later; found out; dangerous “amanet”.

Пример сџуденџског превода 2

After two days; revealed; secret.

Пример сџуденџског превода 3

Two days after that; realised; important confession.

Званичан превод

Two days later; learned; fateful pledge

Доцније, уз доцкан – чији се настанак прати и памти још од XV века, препознат је као касније – у чему је помогла и сама реченица чији је део. Међутим, у преводу наилазимо на сродна решења – *later* (као и у званичном преводу) или *after*, који су својствени савременом језичком изразу и једнако би представљали еквивалент и за нпр. *попљом*, *касније*, *након поља*; овде не наилазимо на предлоге који укључују *thenceforth*, односно *hence* – за потребе подршке архаичног у тексту; глагол *дознајти* синониман је данас уобичајнијем *сазнајти*, а употреба префикса који се везује за нека прошла времена није утицала на разумевање истог – који је преводом постао оно што би, верујемо, постао управо и *сазнајти* – *find out, reveal, realise, learn* (званичан превод), док су изостаили нпр. *divulge, unearth*, који би могли пренети намеру овог глагола са данас слабо учесталим префиксом (указује на *доћи до знања*); на месту синтагме *ојасан аманет* – нашли су се *dangerous “amanet”, secret, important confession, fateful pledge* (званичан превод) – где видимо неретку праску директног преношења стране/непознате речи, уз посебно наглашавање – када се преводилац или ослања на енциклопедијско знање читаоца или своју подножну напомену у којој описује појам. И поред тога што је *pledge* формалније, мање свакодневно у односу на *promise, word* – могао би да га замени и *plight*, који није ретко пронашао улогу у језику књижевности (разних епоха) на оваквом месту.

Одломак 3 (стр. 57)

Једног фебруарског дана улази лепа и висока жена, у дугом каиују од црне **чоје**, **ојерваженом** око врати и руку смеђим, скујим крзном. На глави јој мала **шубара** од истог крзна. Бело и нежно лице, са љавим очима, лако поруменело од **сџудени** и мокро од измајлице.

Пример сџуденџског превода 1

thick material, decorated with; a fur cap; winter.

Пример сџуденџског превода 2

„чоја“ (material for coats), with some fur; furry cap; cold.

Пример сџуденџског превода 3

„чоја”-material coat, decorated with; a “subara”; cold weather.

Званичан превод

silk trimmed with an expensive brown fur around the collar; fur cap; the cold.

Чоја, турцизам персијског порекла – у анализираном корпусу постајао је *thick material*, „чоја“ (*material for coats*), „чоја“-*material*, односно *silk* (у званичном преводу), а изостали су можда специфичнији, прецизнији – *felt* или *baize* (са вуненом компонентом на коју чоја указује); придев/трпни глаголски придев – *ојерважен*, турцизам настао извођењем речи *йерваз* – који се односи на ограду, управо указује на својеврсно украшавање (по ободима, отуда ограђивање) на енглески језик је пренесен посредством – *decorated* или *with (around)*, чије значење не одступа од примарне намере оригиналног придева, али уобичајеније, али и савременије у односу на нпр. *ornamented*, прожет примесом неког ранијег времена; премда не припада лексичком фонду турцизама, желели смо да се осврнемо на лексему преузету из руског језика, шубару, која, иако је активније живела у прошлости – и данас проналази своју улогу (савремени говорници су је често свесни посредством традиционалне ношње, иако можда у њиховом непосредном окружењу не носи овај предмет). Када је она у питању, предлог који доминира је *fur cap* (понуђен и као део званичног превода дела), уз пренос и оригиналног „*subara*“, када се, верујемо, преводилац ослања на посредна појмовна знања читаоца или верује да је овај појам, истовремено, интернационализам; напослетку, *сџуген* – словенског порекла, данас се везује за (словенски) назив једног од месеци у години (проналазимо га у савременом хрватском језику), али не и у активној употреби када би заменио *хладноћу*. На његовом месту су се, у преводу, нашли – *winter, cold* (и у званичном преводу), *cold weather*, успешни у преношењу поруке у ширем смислу, али можда недовољно јаки (и, без сумње, савременији), посебно имајући у виду чињеницу да би, у процесу степеновања антонима, *сџуген* (као придев) пронашао место пре *хладној* (Драгићевић 1996: 31); значење би, у ужем смислу можда прецизније пренео архаичан термин *acold* или, са аспекта градиције – додатак неког прилога, да појача степен хладноће.

Одломак 4 (стр. 138)

Фошље са зајасийоцрвеним њлишем, а сџолови и консола на сувише њанким нојама, њрејоварени вазама, сийним њорцеланом без вредности и њородичним фойојрафијама. Под засџрџџ њиројским њилимом сџарој доброј њиши. По зидовима увећане фойојрафије дедова у фесу и бада у либадејџима и са њејелуком њоред једне рејродукије Беклиновој њејзажа са чемџресима фанџасџичне величине и мрачним, хладним језером.

Пример сџугенџској њревода 1

covered in a rug of Pirot style; old men wearing caps and old women elegantly dressed.

Пример сџугенџској њревода 2

On the floor, **there is a vibrant carpet of Pirot; old people traditionally dressed.**

Пример сџугенџској њревода 3

A **traditional carpet** covers the floor; granpas and grannies wearing “**fes, libadet, and tepeluk**“, **some national clothes.**

Званичан превод

The floor was covered with a Persian rug; ancestors in fezes and their wives in embroidered vests and baggy, eastern pants.

Дескрипција засирић Пиротским ћилимом, у којој проналазимо архаичну форму трпног глаголног придева (у значењу *прекривен*) и турцизам, који је постао саставни део традиционалног израза и, истовремено, једног од мотива овог дела Балкана, одвела је у неколико смерова превода – те се налази на – *covered in a rug of Pirot style, there is a vibrant carpet of Pirot, traditional carpet covers, covered with a Persian rug*, који – посредством илустрације настоје да дочарају изглед ове врсте застора, тепиха – где примећујемо да је изостављена синтагма употреба термина *carpet* – верујемо да се овим удаљавањем у употребом термина *rug* преводилац вратио у времена употребе самог ћилима. Такође примећујемо да – уместо, потенцијално, синтагме *Oriental rug*, видимо *Persian rug*, као и то да, ни на једном месту, нисмо пронашли *kelim/kilim*, који, за исте намене, јесте употребљен и у енглеском језику; одевни предмети (додаци) – *фес, либаде, тејелук*, које бисмо тешко пронашли у данашњим гардероберима, а који се односе на – мушку капу од чоје, баршунасти кратки горњи женски хаљетак, део свечане ношње и женски украс за главу, капица украшена бисерима, дукатима или везом – преведени су – директним преношењем термина – “*fes, libadet, and tepeluk*”, *some national clothes*, описом који је, у односу на њихову природу, уопштен – *wearing caps, elegantly dressed, traditionally dressed* или комбинацијом ових стратегија – *fezes, vests and baggy, eastern pants* (званичан превод), где, у последњем, проналазимо, на месту женског феса – тепелука - *eastern pants*, што илуструје колико је лако, и поред преданости контексту – а услед, чак и тренутне непажње, преусмерити поруку и довести до огрешења. На њиховим су се местима – иако припадају унеколико стручној лексици, коју препознају они из области попут етнологије/етнографије – могли наћи и *tepeluk/tepelik plate, disc, little cap, tepe cap*, односно – *libate/libade vest, jacket*.

ЗАКЉУЧАК

Увидом у илустрована преводилачка решења, у контрасту са оним које проналазимо у званичном преводу (не мислимо тиме и јединим или, пак, узорним), можемо да потврдимо тежину преводилачког задатка када се, самом књижевном преводу, који захтева деликатну, неподељену пажњу у процесу преношења свих нијанси намера аутора, дода и читава ниска речи страног порекла, односно оних које више не проналазе своје место у савременом језичком изразу (било писаном, било усменом). У таквим случајевима – а у настојању да, колико је могуће, верно приближе преведени изворном тексту – преводиоци посежу за различитим механизмима – дескрипције, очувања оригиналног (туђице), потраге за изразом који се, у односу на данашњи тренутак, чини удаљеним, делом прошлости. Оно што је сигурно јесте да – на примеру свих изложених решења, укључујући и оно које је дао изворни говорник енглеског језика, у ери која је блискија оној када је настало предметно дело – значајно блискија у односу на садашњи тренутак (превод је настао двадесет година након самог дела, док нас данас од дела дели готово осам деценија), проналазимо још

простора за конзистентношћу, обогаћивању и прилагођавању израза. С тим у вези, можемо да кажемо да је индикативно да би пракси превода овог типа текста могла и требало да претходи посебна припрема, која се (уз све елементе који су везани за печат аутора) односи на упознавање са самом епохом, њеним карактеристикама, савременицима, а како би, чак и уз подршку језичких помагала (речника разноликих врста) будући читалац могао да осети сву пуноћу и дух времена, места и актера.

Анализа преводних еквивалената показује да је у циљу очувања културног идентитета неопходно познавати бројне комплексне друштвено-историјске и културне аспекте, а да је улога преводаоца изузетно одговорна и важна јер он не преноси само садржај већ своју културу приближава другим народима. Преводилац има улогу културног посредника и стога је важно познавати властиту културу и њене особености, а студенте подучавати културолошким компонентама превода да би се избегли дословни, непотпуни или нетачни преводи зато што се „идеолошки маркиране фразе смештају у неодговарајуће контексте и перципирају на површинском нивоу” (Маркош 2012: 104).

ЛИТЕРАТУРА

- Andrić 1945: Ivo Andrić. *Gospođica*. Sarajevo: Svjetlost.
- Baker 2001: Mona Baker. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. London and New York: Routledge.
- Hitrec 1965: Joseph Hitrec. *The Woman from Sarajevo*. Превод. New York: Alfred A. Knopf.
- House 2006: Juliane House. „Text and Context in Translation”. *Journal of Pragmatics*, 38, 338-358.
- Newmark 1988: Peter Newmark. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Nida 1964: Eugene A. Nida. *Towards a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Škaljić 1966: Abdulah Škaljić. *Turcizmi u srpskohrvatskom*. Sarajevo: Svjetlost.
- Бугарски 2005: Ранко Бугарски. *Језик и култура*. Београд: Библиотека XX век.
- Драгићевић 1996: Рајна Драгићевић. „О правим именичким и придевским антонимима”. *Јужно-словенски филолоџ*, LI, 25-39.
- Ђинђић 2013: Марија С. Ђинђић *Турцизми у савременом српском књижевном језику језику (семантичко-деривациона анализа)*. Докторски рад, Београду: Филолошки факултет.
- Лојаница-Палибрк 2020: Тиана Тошић Лојаница-Ивана Палибрк. „Културни контекст у настави српског на енглески језик”. *Језик, књижевност, контекст*. Ниш: Филозофски факултет. 439-453.
- Лома 2006: Александар Лома. *Етимолошки речник српског језика*. Београд: САНУ.
- Маркош 2012: Марин Маркош. „Култура и учење страних језика”. *Philologia*, 10, 101-109.
- Миличић Радовановић 2011: Александра Миличић Радовановић. „Перспектива наратора и проблем етничке одређености у преводима андрићевић романа На Дрини ћуприја и Травничка хроника на енглески”. *Philologia*, 9, 135-142.
- Новаков 2016: Предраг Новаков. „Културолошки елементи у преводу: Суочавање са другима”. *Civitas*, год. 2016, књ. 6(2), 108-120.
- Новосел 2007: Бранка Новосел. „(Не)могућност анализе елемената културе”. *Језици и културе у контексту*. Ур. др Игор Лакић и др Наташа Костић. Подгорица: Институт за стране језике, 326-333.
- Прћић 2019: Твртко Прћић. *Етимологија у српском*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Симуновић Полуца 2019: Јелена Симуновић Полуца. „Превод као мјесто контакта и језичке промјене: могућности интердисциплинарног приступа”. *Живи језици: часопис за стране језике и књижевности*, год 39, бр.1. 179-199.
- Ђирковић 2006: Симо С. Ђирковић. *Речник архаизама*. Београд: Народна књига - Алфа.
- Хлебец 2009: Борис Хлебец. *Преводилачке технике и вештачтва*. Нови Сад: Будућност.

Valentina M. GAVRANOVIĆ

Marijana M. PRODANOVIĆ

CULTURES IN TRANSLATION: TOWARD PRESERVING
AUTHENTIC EXPRESSION IN LITERARY TRANSLATION

SUMMARY

Translation has a significant role in intercultural communication and the exact rendering of complex culturally determined meanings of lexical items poses a big challenge for a translator. Since literary works often teem with historical and cultural characteristics of a nation, it is of utter importance to encourage the study of the interrelation between language and culture on the one hand and the nature of translation on the other. This paper reports on the analysis of translation equivalents of lexical items found in translations of excerpts taken from Ivo Andrić's novel *The Woman from Sarajevo*. This paper aims to draw attention to the complex nature of the process of translation, focusing on those lexical items that are culturally specific and demand more attention. It also shows how the authentic expression changes as regards semantics and syntactic properties of a sentence. The analysis of translation equivalents shows that, if we aim at preserving cultural identity, it is necessary to know numerous complex socio-historical and cultural aspects because not only the content is transmitted but the culture of the original language as well.

Key words: translation, translation equivalent, intercultural communication, authenticity.